

Determining the Communication Model of the Effect of Family Emotional Atmosphere on Happiness with the Mediating Role of Teacher-Student Relationship

Sadati SH¹, *Mehri Nejad SA², Roshan Chesli R³, Issa Morad A⁴

Author Address

1. PhD Student in Educational Psychology, Semnan Branch, Islamic Azad University of Semnan, Semnan, Iran;
 2. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, AlZahra University, Tehran, Iran;
 3. Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shahed University, Tehran, Iran;
 4. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allamah Tabatabaei University, Tehran, Iran.
- *Corresponding Author's E-mail : s.mehrinejad@alzahra.ac.ir

Received: 2021 December 14; Accepted: 2022 May 8

Abstract

Background & Objectives: Life satisfaction, happiness, and psychological well-being, along with the quality of interpersonal relationships and interpersonal differences, contribute to the joys and life satisfaction of students. Some researchers believe that a child's early experiences with their parents and how to satisfy their psychological and emotional needs, and their parents and their interactions with each other, shape a person's personality structure and behavioral patterns for later periods. Incorrect behavioral patterns of parents affect the child's cognition and perception and influence their ideas and beliefs about themselves and others. The dynamism of behavior and institutionalization in children's perception is affected by the vitality and spiritual expansion at home and school. This study aimed to determine the communication model of the effect of the family emotional atmosphere on happiness with the mediating role of the teacher-student interface of fourth- and fifth-grade elementary school students.

Methods: The method of this research was analytic correlational with structural equations. The study's statistical population was 1879 fourth- and fifth-grade elementary school students living in District 2 of Sari City, Mazandaran Province, Iran. They studied in this District's schools in the academic year 2020-2021. The study sample included 319 male students selected by multi-stage cluster random sampling. In this sampling, first, Sari was divided into 2 districts, then District 2 was selected, and out of 35 public schools in this area, 8 schools were randomly selected. Of the schools, two classes (fourth and fourth) from each school and all students in those classes were chosen to complete the research questionnaires. Data were gathered via the Family Emotional Climate Scale (Hilburn, 1994), the Teacher-Student Interaction Questionnaire (Wubbels & Levy, 1993), and the Oxford Happiness Questionnaire (Hills & Argyle, 2002). The Pearson correlation coefficient and structural equation modeling method were used to analyze the data in SPSS version 22 and AMOS version 22 software. The significance level of the tests was set at 0.05.

Results: The results showed that the family emotional atmosphere had a positive, direct, and significant effect on the teacher-student relationship ($\beta=0.65$, $p<0.001$). The family emotional atmosphere had a positive, direct, and significant impact on happiness ($\beta=0.38$, $p<0.001$), and the teacher-student relationship had a positive, direct, and significant effect on happiness ($\beta=0.51$, $p<0.001$). The indirect effect of the family emotional atmosphere on happiness was significant ($\beta=0.33$, $p<0.001$). The goodness of fit indices supported the good fit of the model to the collected data (RMSEA=0.06, AGFI=0.97, GFI=0.94, CFI=0.94).

Conclusion: Based on the results, the family emotional atmosphere, while having a direct and significant effect on students' happiness, indirectly improves their happiness by increasing the teacher-student relationship.

Keywords: Family emotions, Teacher-student relationship, Happiness.

تعیین مدل ارتباطی تأثیر جو عاطفی خانواده بر شادکامی با نقش واسطه‌ای رابطه معلم- دانش‌آموز در دانش‌آموزان پسر چهارم و پنجم ابتدایی

سیدحسین ساداتی^۱، *سیدابوالقاسم مهری‌نژاد^۲، رسول روشن چسلی^۳، ابوالقاسم عیسی‌مراد^۴

توضیحات نویسندگان

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران؛
 ۲. دانشیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه الزهراء تهران، تهران، ایران؛
 ۳. استاد گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شاهد تهران، تهران، ایران؛
 ۴. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران، تهران، ایران.
- *اربابانامه نویسنده مسئول: s.mehrinejad@alzahra.ac.ir

تاریخ دریافت: ۲۳ آذر ۱۴۰۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۸ اردیبهشت ۱۴۰۱

چکیده

زمینه و هدف: تحرک و پویایی رفتار و نهادینه‌شدن در ادراک کودکان متأثر از نشاط و انبساط روحی در کانون خانه و تعاملات معلم است. هدف از انجام پژوهش حاضر، تعیین مدل ارتباطی تأثیر جو عاطفی خانواده بر شادکامی با نقش واسطه‌ای رابطه معلم- دانش‌آموز در دانش‌آموزان پسر چهارم و پنجم ابتدایی بود.

روش بررسی: روش پژوهش، تحلیلی همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه آماری را ۱۸۷۹ نفر از دانش‌آموزان پسر چهارم و پنجم ابتدایی ناحیه دوی شهرستان ساری تشکیل دادند که ۳۱۹ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها، مقیاس جو عاطفی خانواده (هیلبرن، ۱۹۹۴) و پرسش‌نامه تعامل معلم- دانش‌آموز (ووبلز و لوی، ۱۹۹۳) و پرسش‌نامه شادکامی آکسفورد (هیلز و آرگیل، ۲۰۰۲) به‌کار رفت. به‌منظور تحلیل داده‌ها، از ضریب همبستگی پیرسون و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۲ و AMOS نسخه ۲۲ استفاده شد. سطح معناداری آزمون‌ها ۰/۰۵ بود.

یافته‌ها: نتایج نشان داد، جو عاطفی خانواده اثر مثبت، مستقیم و معنادار بر رابطه معلم- دانش‌آموز داشت ($p < 0/001, \beta = 0/65$). جو عاطفی خانواده دارای اثر مثبت، مستقیم و معنادار بر شادکامی ($p < 0/001, \beta = 0/38$) و رابطه معلم- دانش‌آموز دارای اثر مثبت، مستقیم و معنادار بر شادکامی ($p < 0/001, \beta = 0/51$) بود. اثر غیرمستقیم جو عاطفی خانواده بر شادکامی معنادار بود ($p < 0/001, \beta = 0/33$). شاخص‌های نکویی برازش از برازش مطلوب الگو با داده‌های گردآوری‌شده حمایت کرد ($RMSEA = 0/06, CFI = 0/94, GFI = 0/94, AGFI = 0/97$).

نتیجه‌گیری: براساس نتایج، جو عاطفی خانواده ضمن داشتن اثر مستقیم و معنادار بر شادکامی در دانش‌آموزان، به‌صورت غیرمستقیم نیز با افزایش رابطه معلم- دانش‌آموز سبب بهبود شادکامی آن‌ها می‌شود.

کلیدواژه‌ها: جو عاطفی خانواده، رابطه معلم- شاگرد، شادکامی.

رضایت از زندگی^۱، شادکامی^۲ و بهزیستی روانی^۳ به همراه کیفیت روابط بین فردی و تفاوت‌های بین فردی، در میزان شادکامی و رضایت از زندگی دانش‌آموزان نقش دارد (۱). شادکامی دارای سه جزء است: هیجانان مثبت؛ رضایت از زندگی؛ نبود هیجانان منفی (۲). همه ادیان و آیین‌های الهی یا بشری به‌خصوص اسلام، این عنصر حیاتی را در زندگی انسان به رسمیت شناختند و براساس نوع نگاه آن‌ها به انسان و خلقتش به نیاز فطری او توجه نشان دادند (۳). شادکامی از متغیرهای مختلفی مانند الگوهای ارتباطی، سبک‌های حل تعارض، وضعیت اقتصادی، مدیریت مالی، انعطاف‌پذیری، اشتراک در فرزندپروری، روابط متناسب با نقش جنسی، شاخص‌های اقتصادی اجتماعی و جمعیت‌شناختی و تقسیم وظایف (۴)، نوع تعامل فرد با دیگران، مهارت‌های اجتماعی و خودابرازی هیجانی، شکل می‌گیرد (۵،۶). مؤلفه دیگر اثرگذار بر رفتار کودکان، جو عاطفی خانواده^۴ است. نخستین جایی که فرد محبت را دریافت کرده و احساس امنیت می‌کند، فضای خانه است؛ جایی که کودک در ابتدا عواطف را لمس و تجربه می‌کند؛ یعنی تجربه‌های مشترک را از طریق پدر و مادر و سایر افراد خانه به دست می‌آورد (۷،۸). برخی از پژوهشگران بر این باور بودند که تجارب اولیه کودک در رابطه با پدر و مادر و چگونگی ارضای نیازهای روانی و عاطفی توسط والدین و تعاملات آن دو با یکدیگر، ساختار شخصیتی فرد^۵ و الگوهای رفتاری^۶ وی را برای دوره‌های بعد طرح‌ریزی می‌کند (۹).

برای اینکه وظیفه اصلی خانواده حمایت از فردیت‌یابی و درعین حال حس تعلق بین اعضای خانواده و بیرون از خانواده است، خانواده باید دارای ساختار کارآمد و خودکفا باشد (۱۰). از منظر دیگر، الگوهای رفتاری نادرست والدین، شناخت و ادراک کودک را تحت تأثیر قرار می‌دهد و بر عقاید و باورهای او درباره خود و دیگران اثر می‌گذارد؛ در نتیجه، مانعی مهم برای تنظیم عواطف و هیجانان می‌شود و خطر رشد آسیب‌های روان‌شناختی را افزایش می‌دهد؛ از این رو عوامل شناختی ایجادشده در نتیجه تجارب منفی اولیه کودک، وی را مستعد ابتلا به اختلالات گوناگون می‌کند و می‌تواند به‌عنوان عاملی مهم سبب کاهش نشاط و شادی کودک شود (۱۱). بر همین اساس جو عاطفی خانواده بر مبنای چندین متغیر همچون رفتارهای فرزندپروری خاص و نیز زمان، مقدار و انواع هیجانان ابرازشده توسط اعضای خانواده مشخص می‌شود (۱۲). با توجه به اهمیت موضوع، تعامل بین جو عاطفی خانواده و شادکامی و تأثیر هر یک بر زندگی دانش‌آموزان، همواره از موضوعات مهم در روان‌شناسی مدرسه بوده است. حال با توجه به تیپ‌های مختلف در جو خانواده می‌توان گفت، احتمالاً هرکدام از آن‌ها اثرات متفاوتی بر برون‌دادهای رفتاری و هیجانی و شناختی فرزندان و اعضای خانواده می‌گذارد.

متغیر رابطه معلم و دانش‌آموز^۷ یکی از مفاهیم مهم در نظام آموزشی هر

کشور است و به‌طور یقین بر شادکامی دانش‌آموزان تأثیر دارد. روابط معلم-دانش‌آموز، ارتباط مثبت و سازنده معلم با دانش‌آموز است؛ یعنی آنان قادر باشند خود را از دریچه دید دانش‌آموزان ببینند (۱۳). به همین لحاظ، در مطالعه تعامل معلم-دانش‌آموز رویکردهای مختلفی وجود دارد و با بافتی که تدریس در آن رخ می‌دهد، مرتبط است (۱۴). شناسایی عوامل و متغیرهای مؤثر در تقویت و ایجاد شادکامی دانش‌آموزان برای رضایت از زندگی تحصیلی و حل مسائل و چالش‌های پیش روی زندگی مدرسه‌ای، امری ضروری است (۱۵).

میرهاشمی روته و شکری در بررسی رابطه باورهای خودکارآمدی ادراک‌شده^۸ و تعامل معلم-دانش‌آموز با نقش واسطه‌ای هیجانان^۹ معلم نشان دادند، اثر هیجانان مثبت بر تعامل معلم-دانش‌آموز، مثبت و معنادار و بر تعامل منفی معلم با دانش‌آموز، منفی و معنادار است. براساس نتایج پژوهش آن‌ها، تعامل معلم دانش‌آموز با داده‌ها نیز برازش مطلوبی داشته است (۱۶). کلم و کانل دریافتند، دانش‌آموز درقبال معلمانی که حمایت بیشتری ارائه می‌دهند، احساس تعلق شدید می‌کنند. یافته‌ها اهمیت تعامل معلم و دانش‌آموز را نشان داد (۱۷).

ضرورت پژوهش حاضر از آن لحاظ بود که با مرور فرایندها و برون‌دادهای پژوهشی، مدرسه به‌منظور رسیدن به اهدافش نیازمند برنامه‌های مؤثر و سازنده برای بروز هیجانان مثبت است؛ ولی در شرایط فعلی در اکثر مدارس، اجرای روش‌های خاص موجب محدودیت‌هایی در زمینه علائق و رغبت‌ها، توجه بیش‌ازاندازه به محفوظات، بی‌توجهی به توانمندی‌های فردی، نبود صمیمیت، کاهش ارتباطات بین اعضای خانواده و کشمکش بین آن‌ها، نحوه برخورد ملامتگر معلم با دانش‌آموزان و نداشتن برنامه‌های مهارتی برای شادزیستن و شادبودن در جهت رشد استعدادها و توانمندی دانش‌آموزان می‌شود که این عوامل می‌تواند آسیب‌های فراوانی را در طی فرایند زمان به‌وجود آورد. همچنین ضرورت دیگر انجام پژوهش حاضر از آن لحاظ بود که دانش‌آموزان در پرتوی شادی و نشاط در زندگی می‌توانند خود را بشناسند، مسیر زنده و پویایی را در پیش بگیرند، آینده روشنی را برای خود ترسیم کنند و مهارت لازم در برخورد با مسائل و موضوعات پیش روی زندگی تحصیلی را به دست آورند؛ از این رو پژوهش حاضر به‌دلیل پرکردن این خلأ پژوهشی و فراهم آوردن دانش لازم در این زمینه از اهمیت برخوردار است؛ بنابراین هدف از انجام این پژوهش، تعیین مدل ارتباطی تأثیر جو عاطفی خانواده بر شادکامی با نقش واسطه‌ای رابطه معلم-دانش‌آموز در دانش‌آموزان پسر چهارم و پنجم ابتدایی بود.

۲ روش بررسی

روش این پژوهش تحلیلی همبستگی، از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش را ۱۸۷۹ نفر از دانش‌آموزان پسر چهارم و پنجم دوره ابتدایی ناحیه دوی شهرستان ساری استان مازندران تشکیل دادند که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ در مدارس این ناحیه مشغول به

6. Behavioral patterns

7. Teacher-student relationship

8. Perceived self-efficacy beliefs

9. Emotions

1. Life satisfaction

2. Happiness

3. Psychological well-being

4. Family emotional climate

5. Individual personality structure

(۱۹). هیلز و آرگیل، روایی هم‌زمان این پرسش‌نامه را با مقیاس عزت‌نفس کوپراسمیت^۲، $r = 0/54$ به‌دست آوردند و ضریب همسانی درونی پرسش‌نامه را با استفاده از روش آلفای کرونباخ، $0/91$ گزارش کردند (۱۹). همچنین در پژوهش لیاقت‌دار و همکاران، روایی هم‌زمان این پرسش‌نامه با پرسش‌نامه شادکامی فوردایس^۳، $r = 0/73$ و پایایی نسخه فارسی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ، $0/78$ به‌دست آمد (۲۰).

مقیاس جو عاطفی خانواده^۴: این پرسش‌نامه توسط هیلبرن^۵ در سال ۱۹۹۴ به‌منظور سنجش میزان رضایت دانش‌آموزان از نوع رابطه با پدر و مادر تهیه شد (به‌نقل از ۲۱). پرسش‌نامه دارای شانزده سؤال و دو خرده‌مقیاس و هشت بُعد است. حداکثر نمره در پرسش‌نامه ۸۰ و حداقل نمره ۱۶ است. نمره‌گذاری آن براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت به‌صورت خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵ در نظر گرفته شده است. نمره بیشتر در پرسش‌نامه نشان‌دهنده جو عاطفی بیشتر در خانواده و نمره کمتر نشان‌دهنده جو عاطفی کمتر در خانواده است (۲۱). ضریب پایایی این مقیاس از طریق آلفای کرونباخ و پایایی بازآزمایی به‌ترتیب $0/87$ و $0/83$ به‌دست آمد (۲۱). در پژوهش بارانی و همکاران، پایایی مقیاس برای هشت مؤلفه عملکرد جو عاطفی خانواده با استفاده از روش آلفای کرونباخ، بین $0/60$ تا $0/80$ بود (۲۲).

پرسش‌نامه تعامل معلم-دانش‌آموز: برای ارزیابی کیفیت رابطه بین معلم-دانش‌آموز از پرسش‌نامه استاندارد شده ووبلز و لوی ارائه‌شده در سال ۱۹۹۳ استفاده شد (۲۳). این پرسش‌نامه در قالب دو فرم است: از گویه ۱ تا ۲۴ به‌ترتیب به رفتار رهبری، ادراکی، نامطمئن و سرزنش‌کننده تعلق دارد و از گویه ۲۵ تا ۴۸ به‌ترتیب به رفتار دوستانه، مبتنی بر آزادی، ناراضی و جدی‌بودن، مربوط می‌شود و برای هر بُعد نیز شش گویه اختصاص یافته است. این پرسش‌نامه حاوی ۴۸ سؤال بوده که سؤالات از یکدیگر متمایز است. پاسخ به گویه‌های پرسش‌نامه براساس مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالف=۱ تا کاملاً موافق=۵ تنظیم شده است. برای به‌دست‌آوردن امتیاز مربوط به هر بُعد، مجموع امتیازات سؤالات مربوط به آن بُعد را جمع می‌کنند. برای به‌دست‌آوردن امتیازات کلی پرسش‌نامه، مجموع امتیازات همه سؤالات باهم جمع می‌شود (۲۳). وویلز و لوی، روایی پرسش‌نامه را با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی بررسی کردند و نتایج نشان داد، این پرسش‌نامه از نکویی برازش خوبی برخوردار است ($RMSEA = 0/05$ ، $CFI = 0/97$ ، $TLI = 0/92$). همچنین آن‌ها ضریب پایایی آلفای کرونباخ را برای هر خرده‌مقیاس بیشتر از $0/70$ و برای کل پرسش‌نامه $0/90$ به‌دست آوردند (۲۳). در پژوهش احمدی صفا و دوستی، روایی پرسش‌نامه از طریق تحلیل عاملی بررسی شد. براساس نتایج تحلیل عاملی، اندازه‌گیری کفایت نمونه‌گیری کایزر-میر-الکین^۷ (KMO) مقدار نسبتاً پذیرفتنی $0/558$ و آزمون کرویت بارتل مقدار درخورتوجهی ($p < 0/001$) را نشان داد؛ بنابراین، با در نظر گرفتن

تحصیل بودند. نمونه پژوهش شامل ۳۱۹ نفر از دانش‌آموزان پسر بود که به‌روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. در انتخاب حجم نمونه، به‌دلیل اینکه در پژوهش مدل‌سازی به‌ازای هر متغیر آشکار ۱۵ تا ۲۰ نفر نیاز است (۱۸) و در مدل شکل ۱ فقط سه متغیر آشکار وجود داشت، تنها شصت نمونه نیاز بود؛ اما به‌دلیل اینکه حجم نمونه نباید کمتر از دویست نفر باشد، بیشتر از دویست نفر تعیین شد؛ از طرف دیگر برای اطمینان خاطر بیشتر از نتایج به‌دست‌آمده، ۳۱۹ نفر انتخاب شدند. به‌این ترتیب که ابتدا تقسیم شهرستان ساری به دو ناحیه صورت گرفت. سپس ناحیه دوی شهرستان ساری انتخاب شد و از مجموع ۳۵ مدرسه دولتی، هشت مدرسه تعیین شد. در ادامه از هر مدرسه دو کلاس (چهارم و پنجم) و همه دانش‌آموزان آن کلاس برای تکمیل پرسش‌نامه‌های پژوهش انتخاب شدند.

بعد از کسب مجوزهای لازم از آموزش و پرورش ناحیه دوی شهر ساری با رعایت ملاحظات اخلاقی و هماهنگی با مدارس و ضمن توضیح اهداف پژوهش با فراهم‌سازی ابزارهای لازم، با حضور نویسنده اول مقاله در مدارس کلاس‌های منتخب، از دانش‌آموزان حاضر در کلاس‌ها دعوت به همکاری شد؛ همچنین ضمن ارائه توضیح مختصر درباره هدف پژوهش و نحوه تکمیل پرسش‌نامه‌ها و ضرورت همکاری صادقانه، از آزمودنی‌ها خواسته شد بدون ذکر نام و نام‌خانوادگی پرسش‌نامه‌های مدنظر را که با چیدمان تصادفی تنظیم شدند، تکمیل کنند. به‌علاوه، به آن‌ها گفته شد که در صورت تمایل نداشتن به همکاری می‌توانند جلسه را ترک کنند؛ با این وجود، در عمل چنین وضعیتی پیش نیامد و همه دانش‌آموزان با رضایت و علاقه با پژوهشگر همکاری کردند. برای تکمیل پرسش‌نامه‌ها محدودیت زمانی وجود نداشت. پس از اجرا، پرسش‌نامه‌ها جمع‌آوری و برای تحلیل آماری آماده شدند. ملاحظات اخلاقی پژوهش حاضر به‌شرح ذیل بود: به شرکت‌کنندگان درباره هدف پژوهش و کارکرد پژوهش اطلاعاتی به‌شکل کتبی ارائه شد و در صورت تمایل در آن مشارکت کردند؛ این اطمینان به افراد داده شد که تمامی اطلاعات محرمانه هستند و برای امور پژوهشی استفاده خواهند شد؛ به‌منظور رعایت حریم خصوصی، نام و نام‌خانوادگی شرکت‌کنندگان ثبت نشد.

برای جمع‌آوری داده‌ها، ابزارهای زیر به‌کار رفت.

پرسش‌نامه شادکامی آکسفورد^۱: این پرسش‌نامه توسط هیلز و آرگیل با مرور منابع پژوهشی در سال ۲۰۰۲ به‌منظور سنجش میزان شادی و نشاط تهیه شد (۱۹). پرسش‌نامه شامل ۲۹ سؤال و دارای پنج خرده‌مقیاس رضایت از زندگی، رضایت خاطر، حرمت خود، خلق مثبت و انرژی مثبت است. نمره‌گذاری پرسش‌نامه با مقیاس پاسخ‌گویی لیکرت طیف چهارگزینه‌ای صورت می‌گیرد. گزینه‌های هر عبارت به‌ترتیب اصلاً=۳، کم=۲، گاهی=۱ و همیشه=صفر است. بدین ترتیب بیشترین نمره کسب‌شده توسط پاسخ‌دهنده ۸۷ است که بیشترین حد شادکامی را نشان می‌دهد. کمترین نمره این مقیاس صفر است که ناراضی‌بودن آزمودنی از زندگی و افسردگی وی را مشخص می‌کند

5. Hilburn

6. Teacher-Student Interaction Questionnaire (QTI)

7. Kaiser-Meyer-Olkin

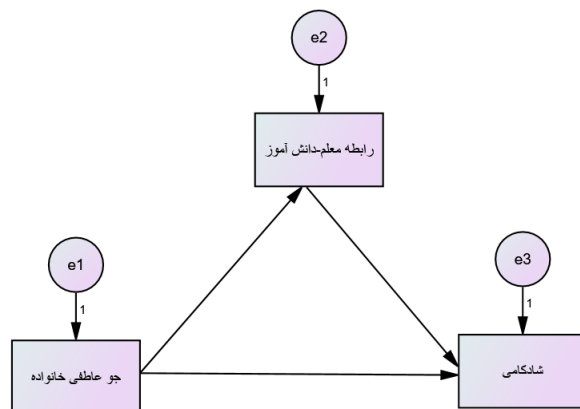
1. Oxford Happiness Questionnaire (OHI)

2. Cooper Smith Self-Esteem Scale

3. Fordyce Happiness Questionnaire

4. Family Emotional Climate Scale

مقادیر کروی بودن آزمون KMO و بارتلت، تناسب تحلیل عاملی به تأیید رسید و عوامل به دست آمده پایا و روا در نظر گرفته شد. (۲۴). همچنین ضریب همسانی درونی خرده مقیاس های این پرسش نامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ در دامنه بین ۰/۶۶ تا ۰/۸۵ قرار داشت

شکل ۱. مدل مفهومی رابطه بین جو عاطفی خانواده با شادکامی با نقش واسطه ای رابطه معلم-دانش آموز

تحلیل های مذکور با بهره گیری از نرم افزارهای SPSS نسخه ۲۲ و AMOS نسخه ۲۲ اجرا شد.

۳ یافته ها

بر اساس نتایج یافته های جمعیت شناختی، سن ۱۱۲ نفر (۳۵/۱ درصد) از نمونه آماری ۱۰ سال و ۱۲۰ نفر (۳۷/۶ درصد) ۱۱ سال و ۸۷ نفر (۲۷/۳ درصد) ۱۲ سال بود. همچنین ۱۶۷ نفر (۵۲/۴ درصد) از نمونه آماری در پایه چهارم ابتدایی و ۱۵۲ نفر (۴۷/۶ درصد) در پایه پنجم ابتدایی مشغول به تحصیل بودند.

مدل مفهومی پژوهش در شکل ۱ ارائه شده است. در راستای تحلیل استنباطی از روش مدل سازی معادلات ساختاری و نکویی برازش الگوی پیشنهادی بر اساس شاخص مجذورخی^۱، شاخص نکویی تطبیقی^۲ (CFI)، شاخص نکویی برازش^۳ (GFI)، شاخص نکویی برازش تعدیل شده^۴ (AGFI) و ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب^۵ (RMSEA) استفاده شد. بررسی نرمال بودن داده ها از طریق آزمون کولموگروف اسمیرنوف و بررسی هم خطی چندگانه، از طریق آماره تحمل^۶ و عامل تورم واریانس^۷ صورت گرفت. همچنین به منظور ارزیابی همبستگی بین متغیرهای پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. سطح معناداری آزمون ها در این پژوهش، ۰/۰۵ بود.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
شادکامی	۴۳/۶۹۲	۴/۸۸۲	۳۱/۰۰	۵۸/۰۰
جو عاطفی خانواده	۶۳/۶۷۰	۷/۷۵۲	۳۹/۰۰	۷۶/۰۰
رابطه معلم-دانش آموز	۱۶۲/۰۵۳	۱۹/۶۱۳	۱۲۷/۰۰	۲۲۱/۰۰

در جدول ۱، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش آورده شده است. نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف (K-S) نشان داد، تمامی متغیرهای پژوهش از توزیع نرمال برخوردار بود ($p > 0.05$). بررسی هم خطی چندگانه مشخص کرد، ارزش تحمل بیشتر از ۰/۱۰ و ارزش های عامل تورم واریانس کمتر از ۱۰ است که وجودنداشتن هم خطی میان متغیرهای مستقل را نشان می دهد.

جدول ۲. ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳
شادکامی	۱		
جو عاطفی خانواده	۰/۵۶۸**	۱	
رابطه معلم-دانش آموز	۰/۴۴۷**	۰/۳۳۰**	۱

** $p < 0.05$

۵. Root mean square error of approximation (RMSEA)

۶. Tolerance

۷. Variance inflation factor

۱. χ^2

۲. Comparative fit index (CFI)

۳. Goodness of fit index (GFI)

۴. Adjusted goodness of fit index (AGFI)

شاداب، متفکر و اندیشمند حرکت کند (۳۲). از منظر دیگر، عملکردها و رفتارهای خارج از بافت مدرسه (خانه) نیز نقش تعیین‌کننده در نشاط و شادی کودکان ایفا می‌کنند؛ یعنی ابراز محبت، تأیید کردن، هدیه دادن، تشویق کردن، اعتماد و احساس امنیت کودکان که از طریق پدر و مادر و سایر افراد خانه به دست می‌آید، بر شادی کودکان تأثیر دارد (۸).

مؤمنی و همکاران، به بررسی رابطه معلم-دانش‌آموز با نقش میانجی جو عاطفی خانواده و شادکامی پرداختند. داده‌های گردآوری شده از مشارکت‌کنندگان حکایت از برازش قوی بین متغیرهای شادکامی و جو عاطفی خانواده، با رابطه معلم-دانش‌آموز داشت و رابطه مثبت و معناداری را نشان داد؛ یعنی اندازه اثر بیشتر از حد متوسط به سمت قوی داشت. نتیجه‌گویی آن بود که برخی از ابعاد تعامل معلم و دانش‌آموز و انتظارات معلم به صورت مستقیم شادمانی را پیش‌بینی می‌کند (۳۳). هنگامی که متغیرهای رابطه معلم-دانش‌آموز و جو عاطفی خانواده هم‌زمان وارد مدل پژوهش شدند تا تأثیر خطی آن‌ها بر شادکامی بررسی شود، رابطه جو عاطفی خانواده با شادکامی به صورت مثبت، معنادار بود. این یافته را می‌توان از چند جنبه بررسی کرد: اول، در تبیین این یافته به نقش رفتار دوستانه، درک کردن و آزادی فراگیر از متغیرهای مثبت رابطه معلم-دانش‌آموز در ارتباط میان جو عاطفی خانواده و شادکامی اشاره می‌شود. همچنین تصویر روشن و شاداب از رفتار و عملکرد معلمان در ادراک دانش‌آموزان زمینه شور و اشتیاق به مدرسه و تبلور استعدادها و توانمندی‌های آنان را در حال و آینده در پی خواهد داشت (۳۴)؛ دوم، به‌کارگیری مؤلفه‌های منفی معکوس در راستای نتایج پژوهش موجب کاهش شور و نشاط در فضای خانه و مدرسه خواهد شد؛ بنابراین، پرهیز از آن می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در افزایش نشاط کودکان داشته باشد (۱۶).

نتایج پژوهش حاضر، اطلاعات ارزشمندی را درباره ویژگی‌های کارکردی خانواده و رابطه معلم-دانش‌آموز در بافت مطالعاتی پیشایندهای شادکامی فراهم کرد؛ با این حال پیشنهاد می‌شود ابزارها و روش‌هایی به‌کار رود که مبین رفتارهای واقعی‌تری از افراد باشد. همچنین باتوجه به اینکه گروه نمونه فقط از بین دانش‌آموزان ابتدایی انتخاب شد، توصیه می‌شود این پژوهش برای دوره‌های سنی دیگر مانند نوجوانان انجام گیرد. به‌علاوه مدل به‌دست‌آمده در پژوهش حاضر از متغیر واسطه‌ای رابطه معلم-دانش‌آموز قابل‌گسترش است؛ به‌عبارت‌دیگر متغیرهای دیگری که در ادبیات پژوهشی به‌غیر از جو عاطفی خانواده بر رابطه معلم-دانش‌آموز اثر دارند، می‌توانند در این مدل از طریق رابطه معلم-دانش‌آموز اضافه شوند و موجب گسترش این مدل شوند.

برخی محدودیت‌های پژوهش ممکن است تعمیم‌پذیری نتایج آن را با مشکل روبه‌رو کند؛ نتایج پژوهش حاضر مثل بسیاری از پژوهش‌های دیگر، به‌دلیل استفاده از ابزارهای خودگزارش‌دهی به‌جای مطالعه رفتار واقعی امکان دارد مشارکت‌کنندگان را به استفاده از شیوه‌های مبتنی بر کسب تأیید اجتماعی و اجتناب از بدنامی مربوط به نداشتن کفایت فردی ترغیب کند؛ بنابراین در پژوهش‌های آتی به ابزارهای اندازه‌گیری عینی‌تر از قبیل مصاحبه، مشاهده رفتار در محیط واقعی کار و گزارش هم‌تایان نیاز است تا نتایج عینی‌تری گزارش شود. همچنین ویژگی‌های

هدف از انجام این پژوهش، تعیین مدل ارتباطی تأثیر جو عاطفی خانواده بر شادکامی با نقش واسطه‌ای رابطه معلم-دانش‌آموز در دانش‌آموزان پسر چهارم و پنجم ابتدایی بود. نتایج نشان داد، جو عاطفی خانواده اثر مثبت، مستقیم و معنادار بر رابطه معلم-دانش‌آموز داشت؛ همچنین جو عاطفی خانواده دارای اثر مثبت، مستقیم و معنادار بر شادکامی و رابطه معلم-دانش‌آموز دارای اثر مثبت، مستقیم و معنادار بر شادکامی بود. شاخص‌های نکویی برازش محاسبه‌شده مشخص کرد، رابطه معلم-دانش‌آموز دارای نقش واسطه‌ای در رابطه بین جو عاطفی خانواده و شادکامی دانش‌آموزان بود.

یافته‌های پژوهش نشان داد، جو عاطفی خانواده تأثیر معناداری بر شادکامی دانش‌آموزان داشت. این یافته پژوهش با نتایج مطالعات زیر همسوست و یافته مذکور تأیید می‌شود: جعفری صحراوردی دریافت، بین الگوهای ارتباطی خانواده با شادکامی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد (۲۵)؛ سوری و همکاران نشان دادند، جو عاطفی خانواده زمینه لازم برای برخوردارشدن از سطح بالاتر شادکامی را فراهم می‌آورد (۲۶). براساس یافته‌های پژوهش حاضر، جو عاطفی خانواده دارای تأثیر معناداری بر رابطه معلم-دانش‌آموز بود. این یافته با نتایج پژوهش براون و همکاران همسوست که نشان داد، رفتارهای حمایتی معلم با اضطراب و بهزیستی دانش‌آموزان رابطه دارد (۲۷)؛ در نتیجه این یافته پژوهش تأیید می‌شود. براساس یافته‌های پژوهش حاضر، رابطه معلم-دانش‌آموز نیز دارای تأثیر معناداری بر شادکامی دانش‌آموزان بود. این یافته با نتایج فیشر و همکاران همسوست و تأیید می‌شود. آن‌ها در پژوهش خود درباره سبک‌های رفتاری بین فردی معلمان ابتدایی به این نتیجه دست یافتند که دانش‌آموزان رفتار معلم خود را بیشتر از نظر تسلط و همکاری گزارش می‌کنند (۲۸). در تبیین این یافته می‌توان گفت، چون هسته اصلی احساس شادکامی در دوران کودکی در درون خانواده شکل می‌گیرد، حمایت خانواده و رفتار و عملکرد مثبت معلم و نوع نگاه او به دانش‌آموز می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در افزایش آن داشته باشد (۲۹).

باتوجه به نتایج پژوهش حاضر، جو عاطفی خانواده از طریق رابطه معلم-دانش‌آموز بر شادکامی دانش‌آموزان تأثیر مثبت و معنادار داشت. در واقع، رابطه معلم-دانش‌آموز بین جو عاطفی خانواده و شادکامی دانش‌آموزان نقش واسطه‌گری را ایفا کرد. با مقایسه این یافته با یافته پژوهش هالکر و وسنیتزا، نتایج پژوهش تأیید می‌شود. آن‌ها دریافتند که تعامل بین والد و فرزند، جو عاطفی خانواده و مسئولیت‌پذیری والدین بر انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان تأثیرگذار است (۳۰). یافته‌های حاضر بیانگر آن بود که جو عاطفی خانواده به‌همراهی رابطه معلم-دانش‌آموز می‌تواند شادکامی دانش‌آموزان را فراهم آورد و به‌سوی اهداف متعالی آموزش و پرورش حرکت کند. فضای خانواده با ارتباط سازنده با اولیای مدرسه سبب دستیابی هرچه سریع‌تر به منابع تهییج‌کننده شادی و نشاط می‌شود و موجبات تحول در برنامه‌ها، روش‌ها و امور شادی‌بخش در فضای خانه و مدرسه را به‌وجود می‌آورد (۳۱) تا بدین ترتیب آموزش و پرورش به سمت حالت مطلوب‌تر برای اثربخشی بیشتر فضای آموزشی گام بردارد و در تربیت افراد سرزنده و

روان‌سنجی مقیاس جو عاطفی خانواده هیلبرن در هیچ پژوهشی به‌طور مستقل بررسی نشد و به‌همین دلیل محدودیت‌هایی وجود داشت.

۵ نتیجه‌گیری

براساس یافته‌های پژوهش نتیجه گرفته می‌شود که جو عاطفی خانواده ضمن داشتن اثر مستقیم و معنادار بر شادکامی در دانش‌آموزان، به‌صورت غیرمستقیم نیز با افزایش رابطه معلم- دانش‌آموز سبب بهبود شادکامی آن‌ها می‌شود.

۶ تشکر و قدردانی

از همکاری مجدانه مدیران آموزش و پرورش ناحیه دوی شهرستان ساری و مدارس تابعه و تمامی دانش‌آموزان و اولیای محترم آن‌ها که ما را در پژوهش یاری کردند، صمیمانه کمال تشکر و قدردانی را داریم.

۷ بیانیه‌ها

تأییدیه اخلاقی و رضایت‌نامه از شرکت‌کنندگان

این مقاله برگرفته از رساله دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان است. همچنین مجوز اجرای پژوهش روی گروه مطالعه شده از مدارس شهر ساری با شماره نامه ۱۵۶ صادر شده است. این پژوهش با حمایت مالی نهاد یا سازمان انجام نشده است. تمامی افراد به‌شکل کتبی اطلاعاتی درباره پژوهش دریافت کرده و در صورت

تأمین در آن مشارکت کردند. این اطمینان به افراد داده شد که تمامی اطلاعات محرمانه هستند و برای امور پژوهشی استفاده خواهند شد. به‌منظور رعایت حریم خصوصی، نام و نام‌خانوادگی شرکت‌کنندگان ثبت نشد.

رضایت‌نامه انتشار

این امر غیرقابل اجرا است.

در دسترس بودن داده‌ها و مواد

همه نویسندگان مقاله به داده‌های پژوهش دسترسی دارند و پژوهشگران می‌توانند در صورت لزوم از طریق مکاتبه با نویسنده مسئول مقاله حاضر به این اطلاعات دسترسی پیدا کنند.

تضاد منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع بین نویسندگان وجود ندارد.

منابع مالی

تأمین منابع مالی از هزینه‌های شخصی بوده و توسط هیچ نهاد یا سازمانی تأمین نشده است.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول داده‌های به‌دست‌آمده را آنالیز و تفسیر کرد. نویسندگان دوم و سوم و چهارم در نگارش نسخه دست‌نوشته همکار اصلی بودند. همه نویسندگان نسخه دست‌نوشته نهایی را خواندند و تأیید کردند.

References

1. Sabzi N, Foulad Chang M. The effectiveness of communication skills training on perceived competence and happiness of male students in the sixth grade of elementary school in Shiraz. *Knowledge & Research in Applied Psychology*. 2018;19(4):114–23. [Persian] <https://doi.org/10.30486/jsrp.2018.545643>
2. Chia A, Kern ML, Neville BA. CSR for happiness: corporate determinants of societal happiness as social responsibility. *Business Ethics: A European Review*. 2020;29(3):422–37. <https://doi.org/10.1111/beer.12274>
3. Alibeli MA, Na'ammeh MM, Nair S. Marital happiness in time of change: the case of United Arab Emirates (UAE). *Perspectives on Global Development and Technology*. 2019;18(3):229–48. <https://doi.org/10.1163/15691497-12341517>
4. Bayat MR. The relationship between family communication patterns, attachment styles and happiness in female students of Islamic Azad University of Andimeshk. *Woman and Culture*. 2017;9(31):91–102. [Persian] https://jwc.ahvaz.iau.ir/article_532102_2a71bdf06f5515474e780685d01e749b.pdf
5. Heydarei A, Daneshi R. An investigation on the relationship of family emotional climate, personal-social adjustment and achievement motivation with academic achievement and motivation among third grade high school male students of Ahvaz. *Journal of Applied Linguistics and Language Learning*. 2015;1(1):6–13.
6. Kasdi A. Marriage counseling as an effort to build a sakinah family: model of fostering and mentoring for Sakinah families in Demak regency. *Jurnal Konseling Religi*. 2019;10(1):99–115. <http://dx.doi.org/10.21043/kr.v10i1.5500>
7. Backer-Fulghum LM, Patock-Peckham JA, King KM, Roufa L, Hagen L. The stress-response dampening hypothesis: how self-esteem and stress act as mechanisms between negative parental bonds and alcohol-related problems in emerging adulthood. *Addict Behav*. 2012;37(4):477–84. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2011.12.012>
8. Minuchin S, Lee WY, Simon GM. *Mastering family therapy: journeys of growth and transformation*. 2nd ed. Hoboken, N.J: J. Wiley; 2006.
9. Kwok SYCL, Cheng L, Wong DFK. Family emotional support, positive psychological capital and job satisfaction among chinese white-collar workers. *J Happiness Stud*. 2015;16(3):561–82. <https://doi.org/10.1007/s10902-014-9522-7>
10. Lāri N, Hejāzi E, Ejei J, Jowkar B. Teachers' perception of the factors influential on teacher-student relationship: a phenomenological analysis. *Educational Innovations*. 2019;18(2):53–80. [Persian] <https://doi.org/10.22034/jei.2019.92883>
11. Stroet K, Opdenakker MC, Minnaert A. Need supportive teaching in practice: a narrative analysis in schools with contrasting educational approaches. *Soc Psychol Educ*. 2015;18(3):585–613. <https://doi.org/10.1007/s11218-015-9290-1>
12. Madike VN. Student perceptions of their biology teacher's interpersonal teaching behaviors and student achievement [Ph.D. dissertation]. [Minneapolis,US]: Walden University; 2015.
13. Pianta RC, Hamre BK, Allen JP. Teacher-student relationships and engagement: conceptualizing, measuring, and improving the capacity of classroom interactions. In: Christenson SL, Reschly AL, Wylie C, editors. *Handbook of research on student engagement*. Boston, MA: Springer US; 2012. pp: 365–86. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-2018-7_17
14. Gupta A, Fisher D. Teacher-student interactions in a technology-supported science classroom environment in relation to selected learner outcomes: an Indian study. *MIER Journal of Educational Studies Trends and Practices*. 2011;1(1):41–59. <https://doi.org/10.52634/mier/2011/v1/i1/1625>

15. Sadoughi M, Hesampour F. The mediating role of happiness in the relation between hope and academic self-efficacy with academic buoyancy among students. *Rooyesh-e- Ravanshenasi Journal*. 2019;8(9):21–30. [Persian] <http://frooyesh.ir/article-1-1535-en.pdf>
16. Mirhashemi Rooteh ZS, Shokri O. The relationship between perceived self-efficacy beliefs with interpersonal teacher-student behavior: the mediating role of teacher emotions. *Research in School and Virtual Learning*. 1970;6(3):37–52. [Persian] <https://doi.org/10.30473/etl.2019.5405>
17. Klem AM, Connell JP. Relationships matter: linking teacher support to student engagement and achievement. *J Sch Health*. 2004;74(7):262-73. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2004.tb08283.x>
18. Hooman HA. Structural equation modeling with LISREL application. Tehran: Samt Pub; 2018. [Persian]
19. Hills P, Argyle M. The Oxford Happiness Questionnaire: a compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and Individual Differences*. 2002;33(7):1073–82. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00213-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00213-6)
20. Liaghatdar MJ, Jafari E, Abedi MR, Samiee F. Reliability and validity of the Oxford Happiness Inventory among university students in Iran. *Span J Psychol*. 2008;11(1):310–3. <https://doi.org/10.1017/s1138741600004340>
21. Taleipour N, Motlaq M. The role of family emotional climate in predicting social competence among female high school students in Dezful city. *Sociological Studies of Youth*. 2021;12(42):123-34. https://ssyj.babol.iau.ir/article_684307.html
22. Barani H, Derakhshan M, Anarinejad A. The relation of family emotional atmosphere and academic dishonesty: the mediating role of self-concept. *Journal of Developmental Psychology*. 2019;16(61):97–108. [Persian] https://jip.stb.iau.ir/article_668722_b4b9b4769149f131dece45346ec3093a.pdf
23. Wubbels T, Levy J, editors. *Do you know what you look like? interpersonal relationships in education*. London ; Washington, D.C: Falmer Press; 1993.
24. Ahmadi Safa M, Doosti M. A culturally-adaptive Iranian version of the Questionnaire on Teacher Interaction to investigate English teachers' interpersonal behaviour. *Learning Environ Res*. 2017;20(2):199–219. <https://doi.org/10.1007/s10984-017-9226-0>
25. Jafari Sahraroudi M. The relationship between family communication patterns and adjustment and happiness. *Journal of New Advances in Psychology, Training and Education*. 2020;3(24):145–59. [Persian] <https://www.jonapte.ir/fa/downloadfilepdf-d3f1f8e1a8ee83207e917866d3b4928b>
26. Soury PD, Amra'ee PD, Naserinia G, Moradnejad A. The mediating role of family emotional atmosphere in the relationship between students' resilience and happiness. *Quarterly Journal of Family and Research*. 2020;17(2):33–52. [Persian] <http://qjfr.ir/article-1-1499-en.pdf>
27. Braun SS, Roeser RW, Mashburn AJ, Skinner E. Middle school teachers' mindfulness, occupational health and well-being, and the quality of teacher-student interactions. *Mindfulness*. 2019;10(2):245–55. <https://doi.org/10.1007/s12671-018-0968-2>
28. Fisher D, den Brok PJ, Waldrip B, Dorman J. Interpersonal behavior styles of primary education teachers during science lessons. *Learning Environments Research*. 2011;14(3):187-204. <https://doi.org/10.1007/s10984-011-9093-z>
29. Glass J, Simon RW, Andersson MA. Parenthood and happiness: effects of work-family reconciliation policies in 22 OECD countries. *AJS*. 2016;122(3):886–929. <https://doi.org/10.1086%2F688892>
30. Helker K, Wosnitza M. The interplay of students' and parents' responsibility judgements in the school context and their associations with student motivation and achievement. *International Journal of Educational Research*. 2016;76:34–49. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2016.01.001>
31. Goetz T, Bieleke M, Gogol K, van Tartwijk J, Mainhard T, Lipnevich AA, et al. Getting along and feeling good: reciprocal associations between student-teacher relationship quality and students' emotions. *Learning and Instruction*. 2021;71:101349. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2020.101349>
32. Vahidi E, Ghanbari S, Koomen H, Akbari Zardkhane S, Zee M. Examining factorial validity of the student-teacher relationship scale in the Iranian educational setting. *Studies in Educational Evaluation*. 2022;72:101125. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2022.101125>
33. Momeni K, Abbasi M, Pirani Z, Beyghiyani MJ. The role of emotionality and affective atmosphere of family in prediction of students' educational engagement. *Biquarterly Journal of Cognitive Strategies in Learning*. 2017;5(8):159–82. [Persian] <https://doi.org/10.22084/j.psychogy.2017.10761.1366>
34. Wang MT, Brinkworth M, Eccles J. Moderating effects of teacher-student relationship in adolescent trajectories of emotional and behavioral adjustment. *Dev Psychol*. 2013;49(4):690–705. <https://doi.org/10.1037/a0027916>